

แผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔
Instructional Plan on Cognitive Learning
Conforming to the four Noble Truths

ภาวิณี นนทชัย Pavinee Nonthachai^๑
ประเวศ อินทองปาน Praves Intongpan^๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เสนอผลแผนการจัดการเรียนการสอนตามกรอบการคิดวิเคราะห์อริยสัจ ๔ ใช้ระเบียบวิจัยผสมผสานประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยแบบทดลอง ผลการวิจัยพบว่าแผนการจัดการเรียนการสอนตามกรอบการคิดวิเคราะห์อริยสัจ ๔ การจัดการเรียนการสอนตามกรอบการคิดวิเคราะห์อริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอนคือขั้นที่ ๑ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับนักเรียนก่อน ขั้นที่ ๒ รู้ปัญหา ขั้นที่ ๓ สาเหตุของปัญหา ขั้นที่ ๔ เป้าหมายของความสำเร็จลงขั้นที่ ๕ ขั้นปฏิบัติ ขั้นที่ ๖ สรุปเสนองานจากการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนการสอนตามกรอบการคิดวิเคราะห์อริยสัจ ๔ นักเรียนมีทักษะรู้ขั้นตอนวิธีการคิดวิเคราะห์ตามกรอบอริยสัจ ๔ นักเรียนบอกปัญหาได้ กำหนดรู้สาเหตุของปัญหาได้ บอกเป้าหมายจุดประสงค์ของความสำเร็จได้ วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติ นักเรียนสามารถนำกระบวนการคิดวิเคราะห์ตามกรอบอริยสัจ ๔ นำมาใช้ในชีวิตจริงได้ พบว่า มีประสิทธิภาพด้านกระบวนการ คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๖๗ และประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๓๓ สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐ คะแนน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระดับ ๐.๑ โดยคะแนนเฉลี่ยของการสอบหลังเรียน ๒๔.๗๐ คะแนน สูงกว่าก่อนเรียน ๗.๘๐ คะแนน

คำสำคัญ : แผนการจัดการเรียนการสอน, คิดวิเคราะห์, พระพุทธศาสนา,

---

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

^๒ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

Abstract

In this dissertation article, an attempt was purposely made to propose the instructional plan on cognitive learning based on the framework of four noble truths. In the research, the mixed method, qualitative and experiment was used. The research findings were clearly shown that the instructional plan on cognitive learning based on the framework of four noble truths was basically counted by studying the proper attention through the six scopes of four noble truths: 1) students' faith should be cultivated, 2) acknowledge of problem is fixed, 3) the cause of problem should be determined, 4) the goal of success should be firmed, 5) the practice should be carried out, and 6) the body of knowledge should be concluded based on activities derived from the framework of four noble truths. These processes has been highly benefited numbers of student by proving them certain skills including the ability to critically analyze problems; they could determine the problem, the cause of problem and the goal of success by which the practical way to achieve the expected goal as such is arranged. By virtue of this, the ability to analyze the problem based on four noble truths could be actualized by students in their life. This research showed that the effectiveness in the process of thought was 80.67 %, the effectiveness in thoughts' result was 82.33 % which was higher standard scores 80/80, the effectiveness in leaning significantly showed 0.1, the post test scores showed 24.70 which was higher than pretest 7.90.

Keywords: the instructional plan, critical thinking, Buddhism,

๑. บทนำ

ในปัจจุบันเยาวชนไทยกำลังเผชิญวิกฤตปัญหาการคิดวิเคราะห์เป็นอย่างมาก นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕^๓ มุ่งให้การศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุขโดยกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง

การศึกษาของเด็กไทยกำลังเข้าสู่ภาวะต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานเสี่ยงต่อการใช้สติปัญญา และขาดความรู้ต่อการแก้ปัญหาทั้งในด้านการพัฒนาศึกษาและการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมซึ่งส่งผลการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามอย่างไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำลังเร่งหาแนวทางแก้ไขเนื่องจากผลการศึกษาพบว่าจากการติดตามการปฏิรูปการศึกษาพบว่า

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินำขั้นพื้นฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๖ ของนักเรียนชั้นทุกระดับ ไม่มีระดับชั้นใดที่ได้คะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ ๕๐ พบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เพราะข้อสอบทุกกลุ่มสาระประเมินผลทางด้านการคิด^๔ จากการประเมินด้านผู้เรียนระดับชาติผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงปัญหาค่าเฉลี่ยคะแนนตกต่ำลงทุกปีอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาด้านการเรียนของเด็กไทยในปัจจุบันอาจวิเคราะห์ได้ว่ามาจากหลายประการ การขาดทักษะการคิดวิเคราะห์สาเหตุหนึ่งเกิดจากจากครูผู้สอนไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนให้ตอบสนองความต้องการของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตลอดเวลา เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดในความรู้ทักษะการอ่านเขียน คิดคำนวณที่เข้มแข็ง และ ทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ในอดีตที่ผ่านมาเช่นในยุคปฏิรูปหลักสูตรที่แล้วมาแต่แล้วก็ล้มเหลวไม่สามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นได้^๕ การวางกรอบ แก้ปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทย ต้องกระจาย อำนาจจากส่วนกลางสู่โรงเรียน ปรับแนวทางพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง^๖

^๓ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๖/ตอนที่ ๗๔ ก/หน้า ๑/๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒.

^๔ สุคนธ์ สิ้นธพานนท์และคณะ, **พัฒนาทักษะการคิดตามแนวปฏิรูปการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

^๕ ๑๐๘ คุณ ๒. **ปัญหาปฏิรูปการศึกษา**, (บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑

^๖ สำนักงานนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **นโยบาย ปิงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๕๙

ปัญหาสำคัญเบื้องต้นครุเป็นปัจจัยสำคัญ ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับเด็กไทย ในปัจจุบันยังไม่สามารถเกิดประสิทธิภาพได้และเตรียมความพร้อมให้มีศักยภาพในการแข่งขันทั้งประชาคมโลกได้เลย ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการแก้ปัญหาที่มีได้ขึ้นอยู่กับบุคคลใด บุคคลหนึ่งหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่งแต่ต้องทุกฝ่ายทุกด้านต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาและอาศัยสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็น เครื่องสนับสนุนเกื้อกูลให้เด็กสามารถรู้จักฝึกคิดวิเคราะห์เป็น ในทางที่ควรเรียกว่าเกิด

โยนิโสมนสิการตามแนวพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาต้องเริ่มจากครู เป็นเหตุปัจจัยแรกควรปรับจัดการกระบวนการเรียนการสอน บรรยากาศในการเรียนรู้ให้กับเด็กเป็น บทบาทที่สำคัญยิ่งในฐานะกัลยาณมิตร ผู้เรียนจะเกิดปัญญา เกิดความเห็นชอบซึ่งเรียกว่ามี สัมมาทิฐิ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในแนวการสอนที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์โดยใช้ทักษะ โยนิโสมนสิการด้วยกระบวนการสอนตามแนวตามแนวอริยสัจเป็นแนวทางการแก้ปัญหาการขาด การคิดวิเคราะห์ของเด็กไทย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษากระบวนการการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔
- ๒) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔
- ๓) เพื่อนำเสนอผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตาม แนวอริยสัจ ๔

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการคิดวิเคราะห์เชิงพุทธเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) และวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีความมุ่งเน้นที่จะศึกษา แนวคิดโยนิโสมนสิการโดยเฉพาะอริยสัจ สืบสาวเหตุปัจจัย แยกแยะองค์ประกอบ และคิดแบบ วิภาษวาท เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปใช้ในการ พัฒนาครูผู้สอนด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ครูนำไปใช้ในการ จัดการ เรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

ขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ ๑ ศึกษาปัญหา ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการคิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ ศึกษาหลักสูตรแกนกลางสาระพุทธศาสนา มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการ เรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด ดำเนินการเรียนการสอนโดยผู้สอนใช้รูปแบบ วิธีการ และเทคนิคการสอนต่างๆ ตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดหลักแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตกและ นักการศึกษาไทยที่เกี่ยวกับการปลูกฝังการคิดเป็นวิเคราะห์แบบแยกแยะด้วยคุณธรรม จริยธรรม

นำข้อมูลมาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการปลูกฝังค่านิยมการคิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนา

การวิจัยระยะที่ ๒ สร้างเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแนวการคิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนาโดยการศึกษาหลักสูตรแกนกลางของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. จัดทำแผนการจัดการเรียนการสอน สร้างเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ในการวิจัยพัฒนาการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔ ของนักเรียนที่โรงเรียนชุมชนวัดไทยงาม จำนวน ๑๐ แผน /๒๐ ชั่วโมง/ห้องเรียน โดยใช้ ๓ รูปแบบ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนกรแบบย้อนกลับ(Backward Design) รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนกรอริยสัจ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของ แครทโวล บลูมและมาซาร์โน และการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดย สุมน อมรวิวัฒน์ เป็นรูปแบบ คิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนา กระบวนกรแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ โดยสาโรจ บัวศรี เป็นต้น

๒. สร้างแบบทดสอบการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบตามแนวคิด ทฤษฎี ที่ได้สังเคราะห์จากเนื้อหา

การวิจัยระยะที่ ๓ หาคคุณภาพเครื่องมือนำเสนอแผนการเรียนการสอน แบบทดสอบต่อผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ จำนวน ๓ ท่าน เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงเครื่องมือให้ได้มาตรฐาน

การวิจัยระยะที่ ๔ ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ ใช้ในงานวิจัยเพื่อนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไขนำแผนการจัดการเรียนการสอนที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การวิจัยระยะที่ ๕ นำชุดเอกสารงานวิจัยไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้วิธีจับฉลากจำนวน ๑ ห้องเรียนจาก ๒ ห้องเรียนแล้วนำ ๒ ห้องเรียนมาเลือกห้องเรียนหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองและอีกห้องเรียนหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุมมีขั้นตอนการสอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ สร้างศรัทธาด้วยกัลยาณมิตร ปฐมนิเทศเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนแต่ละครั้งเพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม

ขั้นที่ ๒ ขั้นกำหนดปัญหาวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย จากเนื้อหาสาระสถานการณ์ บทความ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้

ขั้นที่ ๓ ขั้นกำหนดรู้สาเหตุคิดแบบแยกแยะวิธีเน้นเรื่องวิธีคิดแบบ อริยสัจ สืบสาวเหตุปัจจัย แบบแยกแยะส่วนประกอบ ผึกคิดเป็นทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มตามที่สถานการณ์ กำหนดเร้าด้วยสาเหตุของปัญหาเกิดขึ้นจากปัจจัยใดผึกคิดวิเคราะห์ทั้งเข้ากลุ่มย่อยแต่ละคนเสนอผลการคิดวิเคราะห์ของตนเองต่อกลุ่มสรุปเป็นความคิดของกลุ่มย่อย

ขั้นที่ ๔ ขั้นเป้าหมายทำให้แง่คิดแบบอริยสัจแต่รายบุคคลและกลุ่มเสนอเกรียง
คำตอบหรือตั้งสมมุติฐานขึ้นเป็นการตั้งจุดประสงค์หรือเป้าหมายไว้

ขั้นที่ ๕ ขั้นวิธีพัฒนาปฏิบัติวิธีคิดแบบอริยสัจ ให้ผู้เรียนร่วมกันสืบค้น เก็บศึกษา
ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ ๖ ขั้นสรุปและประเมินผลวิธีคิดแบบวิภทชวาท ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปราย
สรุปองค์ความรู้

การวิจัยระยะที่ ๖ ขั้นวัดผลและประเมินผลนำผลการทดลองมาวิเคราะห์สังเคราะห์

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนการสอน แบบทดสอบตาม
เนื้อหา ซึ่งเป็นแบบปรนัย แบบเลือกตอบ และแบบสังเกต

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย
๑) แผนการจัดการเรียนการสอนตามแนวอริยสัจ ๒) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ ๓) แบบ
สัมภาษณ์เชิงลึก ๔) แบบสอบถามความเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตาม
แนวโยนิโสมนสิการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย(x) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(S.D) ค่าการทดลอง t-test แบบ Dependent และการทดสอบค่า t-test แบบ One
sample t-test และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

กรอบเนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัย ยึดหลักสูตรแกนกลางตามพระราชบัญญัติการศึกษา
ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตามมาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐาน ส ๑.๑ : รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธ
ศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีศรัทธาถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกัน
อย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ : เข้าใจและปฏิบัติตน เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา
พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนเองนับถือ

เนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่
สำคัญ ตามประเด็นต่อไปนี้

๑. ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมคิดวิเคราะห์ไม่เป็นของนักเรียน

๒. ศึกษาแนวความคิดพัฒนาคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดวิเคราะห์ ด้วยพุทธ
ธรรมที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา คือ โยนิโสมนสิการ

๓. ศึกษากระบวนการปลูกฝังคุณธรรมตามอริยสัจ ๔ สืบสาวเหตุปัจจัย แยกแยะ
องค์ประกอบ วิธีคิดแบบวิภทชวาท

๔. ศึกษาแนวความคิดพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมทางตะวันตก ได้แก่ ทฤษฎีการ
กระบวนการคิด ทฤษฎีการใช้หลักการสอนด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

๕. ศึกษาแนวคิดการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แนวคิดวิเคราะห์เดี่ยว แนวคิดวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม แนวคิดการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน แนวคิดการจัดรูปแบบการเรียนการสอน แนวคิดจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

ขอบเขตด้านตัวแปร ในเชิงคุณภาพ ตัวแปรในเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตอบแบบประเมินท้ายกิจกรรมการเรียนการสอน การสังเกตพฤติกรรมในช่วงขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสังเกตของผู้วิจัยในการมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน การประเมินตนเองของนักเรียน

ในเชิงปริมาณ ตัวแปรอิสระ รูปแบบชุดแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อการคิดวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ตัวแปรตาม คิทธิวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสนา ตามหลักโยนิโสมนสิการ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่ม ศึกษานักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีจำนวนนักเรียน ๓๐ คน ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ โรงเรียนชุมชนวัดไทยงาม ตำบลโคกแย้ อำเภอนองแคะ สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาสระบุรีเขต ๒ จังหวัดสระบุรี

๔. ผลการวิจัย/ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย

กระบวนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ

ผู้วิจัยเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีคิดแบบอริยสัจหรือวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นวิธีดับทุกข์หรือดับปัญหา อริยสัจถือว่าเป็นธรรมแม่บทของ พระพุทธศาสนาครอบคลุมได้ตลอดทุกเรื่อง เป็นหัวใจของหลักธรรม พุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องรู้และเข้าใจ ให้ถ่องแท้เพื่อยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยความสงบสุข ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้

๑) **ศึกษาวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ** ในพระพุทธานุสสาเถระวาทีเป็นวิธีคิดอย่างแยบคาย ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงที่เป็นกุศล เป็นวิธีคิดที่เริ่มต้น ปรโตโฆสะ กัลยาณมิตร เกิดความศรัทธาตรึกคิดวิเคราะห์ มีความคิดที่แยบคาย คิดเป็นระบบ มีเหตุผล เป็นแนวทางแยกแยะให้ เกิดเป็นประโยชน์ ซึ่งถือว่าเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ตามที่สมัยใหม่เรียก เมื่อกระบวนการโยนิโสเกิดขึ้นแล้ว สามารถพัฒนาปัญญาให้เจริญขึ้น

ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สปัปฺริสสังเสวะ การคบสปัปฺรุส ๑ สัทธรรมสวณะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ ธรรมานู- ธรรมปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่ง ปัญญา”^๗

๒) พัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔

การจัดกระบวนการเรียนการสอนเริ่มตั้งแต่ให้ความสำคัญกับครูผู้สอนถือว่าเป็น กัลยาณมิตรสำหรับผู้เรียน ครูผู้สอนต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน สร้างบรรยากาศ สร้างความศรัทธา เพื่อให้นักเรียนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในกระบวนการจัดกิจกรรม มีความ ศรัทธาเหตุการณ์ที่นำมาเป็นลักษณะเปิดใจ จูงใจ ใฝ่ใจแก่ผู้เรียน ให้เกิดความตื่นตื้นสนใจ อยากรเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีความศรัทธาในตัวครูผู้สอน ฉะนั้นลักษณะครูผู้สอนจะต้องมีความ พร้อมทุกๆ ด้าน ทั้งทางบุคลิกภาพ ภูมิวิชาความรู้และวิธีการสอน

ฉะนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างความศรัทธา เนื้อหาสาระการ เรียนรู้คือ ปรโตโมสะเป็นสื่อหรือเป็นข้อมูลเพื่อนำสู่ปัญญาที่นักเรียนจะได้พัฒนาขึ้น

อริยสัจ ๔ เป็นแกนหลักนำทางในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยเลือกจัด พัฒนา การคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจโดยมีศรัทธานำ และตามด้วยกระบวนการอริยสัจ จบลง ด้วยมรรคกิจกรรมวิธีปฏิบัติตามมรรคประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

ขั้นปฏิบัติหามรรค แยกย่อยออกได้ ๓ ขั้นคือ

- ๑) คือการแสวงหาข้อพิสูจน์ เก็บข้อมูล
- ๒) ตรวจสอบ ร่อน เลือกรับข้อมูลที่ใช้ได้จริงขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓) จับหรือฟันได้มรรคแท้จริงซึ่งนำไปสู่ผลคือการแก้ปัญหา

๓) ศึกษาคุณสมบัติ และวิธีการสอน วิธีการสอน ของพระพุทธเจ้าเป็นวิธีการสอน หลักพุทธศาสตร์

๑. วิธีสอนแบบอธิปาฏิหาริย์ คือ การสอนแบบใช้ความสามารถพิเศษ เพื่อปราบ คนร้ายๆ ที่ไม่ยอมรับคำสอนง่ายๆ ให้สิ้นพยศ

๒. วิธีสอนแบบอาเทศนาปาฏิหาริย์ อาเทศนาวิธีมี ๒ วิธีด้วยกัน คือ

(๑) การสอนด้วยการพูดสั้น ๆ แต่ประทับใจหรือกินใจ

(๒) การสอนด้วยการไม่พูด แต่ให้ลงมือกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่ง จนเกิด ความรู้ด้วยตนเอง

๓. วิธีสอนอนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการบรรยายหรือการแสดงแบบธรรมดา โดยไม่ ต้องใช้ฤทธิ์เดชหรือการตกใจเข้าช่วยแต่อย่างใด ในการสอนคน พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีอนุสาสนี มากที่สุดและได้ผลดีที่สุด

^๗ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓.

ในการจัดกิจกรรมพัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนตามแนวอริยสัจ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์จากแนวกระบวนการโยนิโสมนสิการ และกระบวนการเกิดปัญญาตามหลักอุคฺคิธรรม ๔ ได้สรุปกระบวนการจัดการเรียนเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นสร้างศรัทธา มีความสำคัญ

- (๑) ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวได้ว่าเป็นขั้นต้นที่สุด
- (๒) ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องมีความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผลคือมีปัญญารองรับ
- (๓) ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น เป็นบันไดขั้นต้นสู่ความรู้
- (๔) ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติทดลองสิ่งทีเชื่อด้วยศรัทธา ให้เห็นผลประจักษ์จริงจังก่แน่นอน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด
- (๕) ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ศรัทธาเมื่อส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก้ปัญหาตามจุดหมายด้วยเหตุผล
- ศรัทธาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ๒ ลักษณะ คือ

- ๑) เพื่อให้นักเรียนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในกระบวนการจัดกิจกรรม มีความศรัทธา เหตุการณ์ที่นำมาเสนอ เพื่อเชื่อมโยงต่อการปฏิบัติตามกระบวนการ เป็นลักษณะเปิดใจ จูงใจ ไร่ใจแก่ผู้เรียน ให้เกิดความตื่นเต้นสนใจอยากเรียน
  - ๒) เพื่อให้นักเรียนมีความศรัทธาในตัวครูผู้สอน ฉะนั้นลักษณะครูผู้สอนจะต้องมีความพร้อมทุกๆ ด้าน ทั้งทางบุคลิกภาพ ภูมิวิชาความรู้และวิธีการสอน เมื่อศรัทธาแล้วเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากกับการที่นักเรียนจะร่วมเรียนรู้อย่างมีความสุขผลิตเพลินจนพัฒนาให้เกิดปัญญาได้
- ฉะนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างศรัทธา ผู้วิจัยจึงถือเป็นเรื่องสำคัญมากเพื่อให้ให้นักเรียนได้น้อมใจมีความยินดีที่จะร่วมลงมือปฏิบัติตามกระบวนการที่จะดำเนินต่อไป

ขั้นที่ ๒ คือ รู้ปัญหา การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแผนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาตามกระบวนการอริยสัจ ๔ ทุกข์ ในความหมายของการจัดการเรียนรู้ก็คือ ปัญหา เมื่อศึกษาเรื่องชื่อแผน เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ปลายทางและนำทางแล้วครูต้องวางแผนตั้งคำถามหรือตั้งประเด็นกรณีศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์รู้ถึงปัญหา ฝึกให้นักเรียนสรุปรู้ถึงทุกข์หรือปัญหา และให้นักเรียนเข้าใจสภาวะของปัญหาตามกฎธรรมดา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของชั้น ๕

ขั้นที่ ๓ สาเหตุของปัญหา ฝึกให้นักเรียนวิเคราะห์หาสาเหตุ อะไรทำให้เกิดทุกข์มาก โดยลำดับความเข้มของสาเหตุว่าเด่นให้อยู่เป็นข้อแรกๆ ในแนวทางปฏิบัติสาเหตุที่เป็นกรรม ๓ วัฏฏะ ๓ ปัญจธรรม ๓

ขั้นที่ ๔ ขั้นนิโรธ หรือขั้นเป้าหมายของความสำเร็จ เป็นขั้นของความดับทุกข์ หรือเป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง เป้าหมายคือ อตถะ ๓ หรือความคาดหวังว่าการดับทุกข์จะเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นที่ ๕ ขั้นปฏิบัติ หรือขั้นมรรค คือ ธรรมที่ควรเจริญตามมรรคองค์ ๘ สรุปย่อลงคือ ไตรสิกขา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิเคราะห์สาเหตุและปรับความเห็นถูก คือ ใช้หลักสัมมาทิฐินำหน้าการจัดกิจกรรม ลำดับสองตามมา คือ ความคิดตรีกตรอง วิเคราะห์ คือ สัมมาสังกัปปะ ลำดับสาม คือ ความเพียรพยายามแก้ปัญหา คือ สัมมาวายามะ แล้วก็จะตามมาด้วยสัมมาสติ สัมมาวายามะ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาสมาธิ แล้วแต่เนื้อหาสาระของแต่ละแผน ในขั้นมรรควิธีในหลักสูตรกำหนดสาระการเรียนรู้ให้ศึกษาในเรื่อง มรรคองค์ ๘ บุญกริยาวัตถุ ๑๐ ปัญญา ๓ สัมบุริสธรรม ๗ อุบาสกธรรม ๗ มงคล ๓๘ : มีศิลปวิทยา พบสมณะ พังธรรมตามกาล และสนทนาธรรมตามกาล

ในขั้นลงมือปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยประยุกต์วิธีสอนแบบฐานการเรียนรู้ร่วมด้วยการสรุปใบความรู้ประจำแต่ละฐานของแต่ละแผน

ขั้นที่ ๖ เป็นขั้นเสนอผลงานหรืออภิปราย สรุปเป็นองค์ความรู้จากการได้ศึกษาเรียนรู้แล้ว

๑. จัดบรรยากาศเชิงบวก คือ สิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปรโตโมสะ สามารถให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยการสร้างบรรยากาศของห้อง หรือบรรยากาศขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเชิงบวก

๒. สื่อและแหล่งเรียนรู้ ต้องกำหนดไว้ให้ชัดเจน

๓. การวัดและประเมินผล บอกวิธีการ เครื่องมือ เกณฑ์ตัดสินการประเมิน

นำเสนอผลการจัดการเรียนสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔

แผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ มีประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (E_1) คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๖๗ และประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์ (E_2) คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๓๓ ดังนั้น แผนการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ ๘๐.๖๗/๘๒.๓๓ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (๘๐/๘๐)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนกับหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ แตกต่างกันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๑ โดยคะแนนเฉลี่ยของการสอบหลังเรียน ๒๔.๗๐ คะแนน สูงกว่าคะแนนสอบก่อนเรียน ๗.๙๐ คะแนน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหาแนวทางในการเสนอรูปแบบการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เริ่มที่ปรโตโมสะของกัลยาณมิตร เพื่อให้สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแล้วดำเนินการตามกระบวนการอริยสัจ ๔ นักเรียนเข้าใจปฏิบัติได้เกิดความคิดวิเคราะห์นำไปทดลองใช้ได้กับวิชาอื่นได้ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น

๕. บทสรุป

การคิดวิเคราะห์ที่เกิดปัญหานักเรียนคิดวิเคราะห์ไม่เป็นซึ่งเป็นปัญหามากต่อนักเรียนและในการศึกษาของระดับประเทศ การจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนการคิดวิเคราะห์ตามแนวอริยสัจ ๔ สามารถช่วยแก้ปัญหาได้เพราะนักเรียนจะมีทักษะเห็นแจ้งในกระบวนการอริยสัจ ๔ คือ รู้ปัญหา ละสาเหตุการเกิดปัญหา แจ้งในเป้าหมาย ปฏิบัติดำเนินการตามมรรควิธีซึ่งกระบวนการคิดวิเคราะห์แบบอริยสัจ ๔ นี้ สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ได้ทุกเรื่องและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และจักเกิดประโยชน์ได้ทั้งในระดับเบื้องต้น เบื้องหน้า และสิ้นสุดแห่งทุกข์ได้

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ. พัฒนาทักษะการคิดตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร:

พิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด

สำนักนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นโยบาย ปีงบประมาณ พ.ศ.

๒๕๕๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด,

๒๕๕๗.

๑๐๘ คุณ ๒. ปัญหาปฏิรูปการศึกษา. บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๕๔. ราชกิจจานุเบกษา. ๑๑๖/

๗๔ ก./ ๑/๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๒

